

LOTIN AMERIKASI QUROLLI KUCHLARI HAQIDA

Shermatov Sherbek Rustam o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi Tel: +998912300131 e – pochta:

sherbekshermatov31@gmail.com

Ochildiyev Ibrohim Usmon o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi Tel: + 998882428040 e – pochta

ochildiyivibrohim@gamil.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Lotin Amerikasi mamlakatlari Qurolli Kuchlari va Boliviya Qurolli Kuchlari rahbari Uilyams Kaliman prezident Evo Morales siyosati, Mafkura har doim ham qurolli kuchlarga va potentsial boshqa institutlarga ishonchni bashorat qilish, Xorxe Battaglino, Venesuela va Nikaraguada chap tarafdagi fuqarolar o'ngdagilarga qaraganda Qurolli Kuchlar, 1994 yildan beri Lotin Amerikasi parlament a'zolarini so'rovnomalari, Venesuela, Boliviya, Nikaragua va Ekvadordagi chap qanot elitalari armiyaga bo'lgan ishonchi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Evo Morales, Yevropa, Sharqiy Osiyo va Lotin Amerikasi mamalakatlari Qurolli Kuchlar, Venesuela, Gonduras, Ekvador, Chilidagi Mishel Bachelet, Venesueladagi Ugo Chaves.

KIRISH

Mafkura har doim ham qurolli kuchlarga va potentsial boshqa institutlarga ishonchni bashorat qilish uchun etarli emas. Vaqt o'tishi bilan elitalar armiyaga bo'lgan qarashlarini o'zgartirdilar va ishonch evolyutsiyasi turlicha. Hokimiyatda mo'tadil so'l partiyalarga ega bo'lgan mamlakatlar qurolli kuchlarga bo'lgan ishonch nuqtai nazaridan mafkuraviy bo'shliqni qisqartirdi, deb topdi Cristian Markes Romo(Universidad de Salamanca) va Xavier Romero Vidal (Kembrij universiteti)*.

2019 yil noyabr oyida Boliviya qurolli kuchlari rahbari Uilyams Kaliman prezident Evo Moralesni iste'foga chiqishga chaqirdi. Morales to'rtinchi marta qayta saylanmoqchi bo'lgan saylovdan keyingi safarbarlik va harbiy aralashuv Boliviya prezidentining iste'foga chiqishi va surgun qilinishiga olib keldi. So'nggi o'n yillikda Lotin Amerikasidagi siyosiy jarayonlarga harbiy aralashuvning boshqa misollari ham bor, masalan, Venesuela (2002), Gonduras (2009) va Ekvador (2010). Larri Diamond ta'kidlaganidek, Lotin Amerikasida demokratlashtirishning uchinchi to'lqinidan (1974-1990) keyin ham militarizm saqlanib qoldi. O'sha davrda Yevropa, Sharqiy Osiyo va Lotin Amerikasidagi o'ttizdan ortiq davlat avtoritar hukumatdan demokratik hukumatga o'tdi.

Demokratik o'tishdan oldin Lotin Amerikasi so'li ketma-ket harbiy rejimlar tomonidan qattiq repressiyaga uchradi. XX asr davomida so'l hukumatlar harbiylar bilan ziddiyatli munosabatlarga ega bo'lib, ularning aksariyati davlat to'ntarishlari bilan yakun topdi. XXI asrning boshlariga kelib, so'l va armiya o'rtasidagi tarixiy ziddiyat yangi chapga

* Kristian Markes Salamanka universiteti qoshidagi Iberoamerikalik tadqiqotlari institutining doktorlik darajasidagi xodimi.

moyil hukumatlar to'liqini kelganda keskin o'zgardi. Chapga burilish deb nomlanuvchi bu davrda so'l partiyalar va qurolli kuchlar manfaatlar uyg'unligi uchun maydonlarni topdilar.

Asosiy qism

Xorxe Battaglino ta'kidlaganidek, manfaatlarning bunday yaqinlashuvi yangi so'l hukumatlarning hokimiyat tepasiga kelishiga imkon berdi, bu esa boshqa davrlarda sezilarli siyosiy beqarorlikni keltirib chiqarishi mumkin edi. Manfaatlarning yaqinlashuvi jarayonini tushunish mintaqadagi demokratiyaning kelajagi uchun katta ahamiyatga ega. Shunga qaramay, adabiyotlar buning o'rniga partiya tizimlarining chapga burilish oqibatlariga yoki bu jarayon davomida chapga moyil hukumatlarning ko'proq yoki kamroq mo''tadilligiga e'tibor qaratdi. Qurolli kuchlarga bo'lgan jamoatchilik ishonchi bo'yicha tadqiqotlar individual darajadagi o'zgaruvchilarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, konservativ fuqarolar ko'proq ishonishadi va armiyani yaxshiroq baholashadi⁵⁶.

Lotin Amerikasining 18 ta davlatida siyosiy mafkura va armiyaga ishonch o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qildik. Biz chap va armiya o'rtasidagi munosabatlarni o'rganmoqchi edik. Buning uchun biz Lotin Amerikasi jamoatchilik fikri loyihasining (LAPOP) Amerika barometri va Salamanka universitetining Lotin Amerikasi elitasi loyihasi (PELA-USAL) ma'lumotlaridan foydalandik, ular 1994 yildan beri Lotin Amerikasi parlament a'zolarini muntazam ravishda so'rov o'tkazmoqda⁵⁷.

Mafkuraviy spektrdagi o'ngdagi fuqarolar aksariyat mamlakatlarda harbiylarga ko'proq ishonishadi. Qizig'i shundaki, bu munosabatlar ba'zi mamlakatlarda teskari. Venesuela va Nikaraguada chap tarafdagi fuqarolar o'ngdagilarga qaraganda qurolli kuchlarga o'rtacha ko'proq ishonch bildirishmoqda. Elitalar orasida va jamoatchilik o'rtasidagi umumiy tendentsiyaga ko'ra, o'ng qanot parlamentariylar ko'pchilik mamlakatlardagi chap qanotlarga qaraganda qurolli kuchlarga ko'proq ishonchga ega. Yana Venesuela, Nikaragua va Boliviya bu munosabatlar teskari: chap qanot parlamentariylar o'ng qanot parlamentariylarga qaraganda o'z qurolli kuchlariga ko'proq ishonch bildiradilar.

Nima uchun bu mamlakatlarda mafkura qurolli kuchlarga bo'lgan ishonch bilan qarama-qarshi munosabatga ega? Shu munosabat bilan chapga burilish rolini tushuntirish uchun biz vaqt o'tishi bilan mafkuraviy guruhlar o'rtasida harbiylarga bo'lgan ishonch evolyutsiyasini ko'rib chiqdik. Lotin Amerikasining chapga burilishi davrida saylangan chap hukumatlar o'rtasida muhim farqlar mavjud. Xususan, va mo''tadil va radikal so'llik o'rtasidagi farqdan so'ng biz ikki guruh elitalari o'rtasida armiyaga bo'lgan ishonch evolyutsiyasini tahlil qilamiz. bu siyosiy siklning bir qismi⁵⁸. Biz uni Chilidagi Mishel Bachelet kabi mo''tadil so'l boshqargan va Venesueladagi Ugo Chavez kabi radikal bo'lgan.

Qurolli kuchlarga ishonchni bashorat qilish uchun mafkura etarli emas. Nisbatan mo''tadil so'l partiya hokimiyatga kelgan mamlakatlarda, masalan, Braziliya, Chili yoki Urugvayda biz harbiylarga ishonchga nisbatan mafkuraviy yaqinlashuv jarayonini topdik. Chaplarning ushbu institutga bo'lgan ishonchining ortishi konvergentsiyani keltirib chiqardi, bunda harbiylarga bo'lgan ishonchdagi mafkuraviy bo'shliq toraydi. Aksincha,

⁵⁶ Castañeda, C. 2006. Latin America's left turn. Foreign Affairs 85

⁵⁷Xavier Romero Vidal - Kembrij universitetida doktorlikdan keyingi tadqiqotchi

chapga siljish hokimiyatga radikal so'lni olib kelgan joyda qurolli kuchlar atrofida mafkuraviy qutblanish boshlandi⁵⁹.

Venesuela, Boliviya, Nikaragua va Ekvadordagi chap qanot elitalari armiyaga bo'lgan ishonchni sezilarli darajada oshirgan bo'lsalar, o'ng qanot elitalari bu institutga bo'lgan ishonchni keskin kamaytirdilar. Mafkuraviy konservatizmni qurolli kuchlarga ko'proq ishonch bilan bog'laydigan xalqaro tendentsiyani bekor qilish darajasiga qadar.

Bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, mafkura (parlament elitasida ham, fuqarolar orasida ham) armiyaga va boshqa institutlarga bo'lgan ishonchni bashorat qilish uchun har doim ham etarli emas. Siyosiy va tarixiy kontekst individual munosabatlarni tushunish va vaqt o'tishi bilan tendentsiyalarni o'z ichiga olish uchun juda muhimdir. Mintaqadagi chap jonlanish qurolli kuchlarga nisbatan qarama-qarshi milliy dinamikani qo'zg'atdi: mo'tadil chapga moyil hukumatlar hokimiyatga kelganida konvergentsiya va radikal chaplar kelganida qutblanish.

Lotin Amerikasidagi demokratik hukumatlarga tahdid soluvchi asosiy tahdidlardan biri bu, harbiylar kabi saylanmagan shaxslar hokimiyatni saylangan amaldorlardan tortib olishi. Biz mafkura va siyosiy elitaning qurolli kuchlarga ishonchi o'rtasidagi qarama-qarshi aloqalarni ochib beradigan tarixiy tendentsiyalarni aniqladik. Ushbu sadoqatlar fuqarolik-harbiy munosabatlardagi o'zgarishlarni va shu tariqa mintaqadagi siyosiy beqarorlikning muhim nuqtalarida qurolli kuchlarning potentsial rolini yaxshiroq tushunish uchun juda muhimdir.

Braziliya kosmik agentligi (portugalcha: Agência Espacial Brasileira, AEB) Braziliyadagi jamoat fuqarolik tashkiloti bo'lib, mamlakat kosmik dasturining o'sishi va rivojlanishi uchun mas'uldir. U Alkantara kosmodromini va Barreira do Inferno uchirish maydonini boshqarish huquqiga ega (portugalcha: Barreira do Inferno, Преддверие Ада). Agentlik 1994-yil 10-fevralda tashkil etilgan⁶⁰.

Agentlik Braziliyaga Lotin Amerikasi mamlakatlari orasida fazoda yetakchi rol o'ynashga imkon beradi va Braziliyani Xalqaro kosmik stansiyadagi hamkorlik uchun qimmatli va ishonchli hamkorga aylantiradi.

Braziliya kosmik agentligi o'zining kosmik dasturini ishlab chiqish bilan texnologik kosmik xalqaro hamkorlik siyosatini olib bormoqda. Dastlab, u AQSh va YKAg qattiq bog'liq edi, ammo G'arb texnologiyalarini uzatishdagi qiyinchiliklar tufayli yuzaga kelgan bir qator muammolardan so'ng, Braziliya boshqa davlatlar bilan, xususan, Xitoy, Ukraina, Rossiya, Isroil bilan hamkorlik qila boshladi.

Braziliya kosmik agentligi Braziliya harbiylari nazorati ostida bo'lgan va 1994-yilda fuqarolik nazoratiga o'tkazilgan muhim milliy kosmik dasturning vorisi hisoblanadi.

Braziliya qurolli kuchlari (port. Forças Armadas do Brasil) — Braziliya Federativ Respublikasi (FRB) shtatining qurolli tashkiloti.

Braziliya Qurolli Kuchlari qo'mondonlik va nazorat, quruqlik qo'shinlari, dengiz floti (dengiz va dengiz aviatsiyasini o'z ichiga oladi) va havo kuchlaridan iborat. Ham tashqi,

⁴ Castañeda, C. 2006. Latin America's left turn. Foreign Affairs 85

⁶⁰ Presidency of Brazil: Law 8.854 "That creates the Brazilian Space Agency, and other measures" (pt). 2012-yil 13-martda asl nusxadan arxivlangan. [Elektron resurs] https://uz.wikipedia.org/wiki/Braziliya_kosmik_agentligi [Murojaat qilingan sana. 25.04.2024]

ham ichki tahdidlar yo'qligi sababli Braziliyada mudofaa xarajatlari juda kam - 27,5 milliard AQSh dollari (2019 yil) yoki YaIMning taxminan 1,5 foizini tashkil qiladi. Kichik byudjetiga qaramay, Braziliya Qurolli Kuchlari (AF) 366,5 ming kishini tashkil etadi (2019) va Lotin Amerikasidagi eng yirik hisoblanadi. Kechiktirish uchun juda ko'p imkoniyatlar mavjud, aslida harbiy xizmat ixtiyoriydir⁶¹.

Armiyaning rasmiy tashkil etilgan sanasi 1810-yil 29-may (Argentinada Armiya kuni sifatida nishonlanadi), Buenos-Ayresdagi ispan mustamlaka ma'muriyati ag'darilganidan to'rt kun o'tgach. Yangi milliy armiya avvaldan mavjud bo'lgan bir necha mustamlakachi militsiya bo'linmalari va mahalliy qo'mondon polklardan tuzildi; eng muhimi, "Patricios" piyodalar polki, hozirgacha faol bo'linma.

1983 yilda fuqarolik boshqaruviga qaytganidan beri Argentina armiyasi ham soni, ham byudjeti qisqardi va qonunga ko'ra, ichki fuqarolik mojarolariga aralasha olmaydi. Ular, ayniqsa, harbiy xizmatga chaqiruv bekor qilingandan so'ng yanada professional bo'ldi.

1998 yilda Argentina Qo'shma Shtatlar tomonidan NATO bo'lmagan asosiy ittifoqchi maqomini oldi. Zamonaviy Argentina armiyasi Birlashgan Millatlar Tashkiloti mandatlarini ostida xalqaro tinchlikni saqlash, gumanitar yordam va favqulodda vaziyatlarda yordam ko'rsatishga to'liq sodiqdir.

2010 yilda armiya tinchlikparvar kuchlari bilan birga joylashtirish uchun Xitoyning Norinco zirhli g'ildirakli BTRlarini birlashtirdi.

2016-yilda prezident Mauricio Makri 1984-yilda Raul Alfonsin hukumati tomonidan qabul qilingan, harbiy avtonomiyaning katta qismini olib tashlagan farmonga o'zgartirish kiritdi.

Bugungi armiyaning asosiy muammosi shundaki, uning ko'pgina jangovar bo'linmalari byudjet cheklanganligi sababli ishchi kuchiga ega emas; Armiya kattaroq byudjetlar va chaqirilgan qo'shinlarga tayanishi mumkin bo'lgan bir vaqtda tashkil etilgan va jihozlarning joriy jadvali. Joriy rejalar byudjet cheklovlari har ikki jinsdagi yangi ko'ngilli xizmat xodimlarini jalb qilishga imkon berishi bilan oq, barcha jangovar bo'linmalar yana to'liq quvvatga ega bo'lgunga qadar barcha jangovar qismlarni kengaytirishni talab qiladi.⁶²

Xulosa

Lotin Amerikasida amalga oshirilgan siyosiy jarayonlar, masalan Gonduras, Ekvador, Gonduras davlatlarida ko'rish mumkin. XX- asrda so'l partiya va harbiylar murosasi hamda XXI- arga kelib Lotin Amerikasidagi 18-ta davlatda siyosiy mafkura va armiyaga bo'lgan ishonchi o'rganildi. Harbiy kuchga ishonch bor davlatlar Brazilya, Chili, Urugvay davlatlari hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kristian Markes Salamanka universiteti qoshidagi Iberoamerikalik tadqiqotlari institutining doktorlik darajasidagi xodimi.

⁶² [Elektron resurs] https://en.wikipedia.org/wiki/Argentine_Army [Murojaat qilingan sana. 20.04. 2024]

2. Xavier Romero Vidal - Kembrij universitetida doktorlikdan keyingi tadqiqotchi
3. Castañeda, C. 2006. Latin America's left turn. Foreign Affairs 85 (3).
4. D'Araujo, M. C. 2010. Militares, democracia e desenvolvimento. Brasil e América do Sul. Rio de Janeiro: Editora da FGV
5. . Guzzi, André Cavaller. 2007. A relação EUA-América Latina: medidas e consequências da política externa norte-americana para combater o tráfico ilícito de drogas. Ph.D. diss., Programa Santiago Dantas, Unesp.
6. Presidency of Brazil: Law 8.854 "That creates the Brazilian Space Agency, and other measures" (pt). 2012-yil 13-martda asl nusxadan arxivlangan [Elektron resurs] https://uz.wikipedia.org/wiki/Braziliya_kosmik_agentligi
7. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D1%91%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8B_%D0%91%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B8#%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F
8.] https://en.wikipedia.org/wiki/Argentine_Army